

УДК 336:77:339.72

Фурман І.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Вінницького національного аграрного університету

ЕКОНОМІЧНА СУТЬ І СЕГМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО КРЕДИТНОГО РИНКУ ТА РОЗШИРЕННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВ ЗА РАХУНОК ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

У статті піднімається актуальність категорії міжнародного кредитного ринку, приведено основні напрямки його функціонування. Проаналізовано використання ресурсів міжнародного кредитного ринку в розрізі національних економік. Означено можливі способи залучення міжнародного кредиту в економіку держави. Запропоновано шляхи розширення ресурсної бази банків за рахунок ефективно-спрямованої діяльності міжнародного кредитного ринку.

Ключові слова: міжнародний кредитний ринок, міжнародний кредит, кредитний механізм, міжнародні кредитні відносини, ресурсна база банків.

Фурман И.В. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ И СЕГМЕНТАЦИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО КРЕДИТНОГО РЫНКА И РАСШИРЕНИЯ РЕСУРСНОЙ БАЗЫ БАНКОВ ЗА СЧЕТ ЕГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ

В статье поднимается актуальность категории международного кредитного рынка, приведены основные направления его функционирования. Проанализировано использование ресурсов международного кредитного рынка в разрезе национальных экономик. Определены возможные способы привлечения международного кредита в экономику государства. Предложены пути расширения ресурсной базы банков за счет эффективно-направленной деятельности международного кредитного рынка.

Ключевые слова: международный кредитный рынок, международный кредит, кредитный механизм, международные кредитные отношения, ресурсная база банков.

Furman I.V. ECONOMIC SUBSTANCE AND SEGMENTATION OF INTERNATIONAL CREDIT MARKETS AND STRENGTHEN THE CAPACITY OF BANKS AT THE EXPENSE OF ITS OPERATION

The article raised the relevance of the category of international credit market, given the main directions of its operation. The analysis of resource use international credit market in the context of national economies. The author determined the possible ways of attracting international credit in the economy of the state. The ways of expansion of banks' resources through the effective-directed activities of the international credit market.

Keywords: international credit markets, international loans, credit mechanisms, international credit relations, resource base of banks.

Постановка проблеми. Міжнародні економічні відносини виступають економічною формою розвитку процесу інтернаціоналізації продуктивних сил, в якій зосереджена величезна кількість відносин різного спрямування. Кредитні відносини у світовій економіці виконують ряд важливих функцій. Вони обслуговують зовнішньоекономічну діяльність економічних агентів, стимулюють зовнішню торгівлю, створюють сприятливі умови для іноземних інвестицій тощо. За умов глобалізації міжнародної економіки, інтеграції національних економік у світове співтовариство посилюється роль міжнародного капіталу у фінансуванні національної економіки. Заразом, міжнародний кредит як найбільш поширена форма запозичення є лідером залучення зовнішніх фінансових ресурсів в економіці держав світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці теоретичних та практичних засад міжнародного кредитного ринку присвячені праці наукових діячів, таких як П.К. Бечкр [1], Х.В. Шперун [2], М.І. Сайкевич [4], В.Д. Скищенко [5], В.П. Колосова [7], В.Л. Пікалов [9].

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень вітчизняних вчених, присвячених формуванню та функціонуванню міжнародного кредитного ринку, на сьогодні ще залишається актуальною проблема приведення його у відповідність до реальних потреб національної економіки, перетворення його на дієвий інструмент мобілізації ресурсних засобів.

Постановка завдання. Першорядною метою даної наукової розвідки виступає дослідження та обробка інформаційних даних для вивчення проблематики становлення та тенденцій розвитку невикористаного потенціалу міжнародного кредитного ринку для фінансування національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародний кредит – рух позичкового капіталу в сфері міжнародних економічних відносин, пов'язаний з наданням валютних і товарних ресурсів на умовах повернення, терміновості і сплати відсотка. Тобто це надання грошово-матеріальних ресурсів одних країн іншим у тимчасове користування у сфері міжнародних відносин. Кошти для міжнародного кредиту мобілізуються на Міжнародному ринку позичкових капіталів, на національних ринках позичкових капіталів, а також за рахунок використання ресурсів державних, регіональних і міжнародних організацій. У якості кредиторів і позичальників виступають приватні підприємства (банки, фірми), державні установи, уряди, міжнародні та регіональні валютно-кредитні та фінансові організації [1, с. 24].

Міжнародний кредит став потужним чинником розширення світової торгівлі. Особливо велике його значення при реалізації товарів, які мають тривалий цикл виготовлення, споживання і високу вартість. Це стосується, насамперед, машин і обладнання. Експортери цих товарів дуже часто пов'язують надання міжнародних кредитів з вимогою використовувати їх на закупівлю товарів в країн-кредиторів. Існування світового ринку позичкових капіталів породжує додатковий попит на машини і обладнання з боку країн-позичальників. Не маючи в даний момент достатньої кількості власних ресурсів, вони за рахунок міжнародного кредиту можуть придбати необхідні їм машини та обладнання.

Міжнародний кредит бере участь у кругообігу капіталу на всіх його стадіях: при перетворенні грошового капіталу у виробничий шляхом придбання імпортного устаткування, сировини, палива; в процесі

виробництва у формі кредитування під незавершене виробництво; при реалізації товарів на світових ринках. Міжнародне запозичення і кредитування стало результатом розвитку, з одного боку, внутрішнього кредитного ринку найбільш розвинених країн світу, а з іншого боку – відповіддю на потребу фінансування міжнародної торгівлі. На міждержавному рівні потреба в кредитуванні виникає в зв'язку з необхідністю покриття негативних сальдо міжнародних розрахунків.

У міжнародних масштабах як позичковий капітал в основному використовується офіційний капітал з державних джерел, хоча міжнародне кредитування з приватних джерел також досягає дуже значних обсягів.

Міжнародне запозичення і кредитування звичайне показуються в розбивці на довгострокове і короткострокове запозичення і кредитування і традиційно виражаються в сумах нетто (міжнародне кредитування мінус запозичення). У сукупному платіжному балансі видача й оплата міжнародних кредитів показуються тільки в розбивці на кредити, видавані урядами за рахунок державного бюджету, кредити, видавані грошовою владою (центральною чи державним банком) і комерційними банками, а також всіма іншими організаціями. Одним із найважливіших кредиторів у світі є Міжнародний валютний фонд (МВФ). Він представляє собою міждержавну багатосторонню організацію, яка має спеціалізованого закладу Організації Об'єднаних Націй (ООН). МВФ стежить, головним чином, за функціонуванням міжнародної валютної системи, валютною політикою і політикою міжнародних курсів країн-членів, а також за дотриманням ними кодексу поведінки поводження в міжнародних валютних відносинах, включаючи надання допомоги країнам-членам шляхом короткострокового кредитування у випадках ускладнень в платіжному балансі [2, с. 169].

Першорядними механізмами кредитування в МВФ виступають:

1. Резервна частка. Перша порція іноземної валюти, яку країна-член може отримати в МВФ в межах 25% квоти, називалася до ямайської угоди «золотою», з 1978 р. – резервною часткою (Reserve Tranche).

2. Кредитні частки. Засоби в іноземній валюті, які країна-член може отримати понад розмір резервної частки (у випадку її повного використання авуари МВФ в валюті країни досягають 100%), поділяються на чотири кредитні частки, або (Credit Tranches), які становлять по 25% квоти.

3. Домовленості про резервні кредити стенд-бай (Stand-by Arrangements) (з 1952 р.) забезпечують країні-члену гарантію того, що в межах визначеної суми і протягом терміну дії угоди вона можна при умові дотримання обумовлених в угоді умов безперешкодно отримувати від МВФ іноземну валюту в обмін на національну.

4. Механізм розширеного кредитування (Extended Fund Facility) (з 1974 р.) доповнив резервну і кредитні частки. Він призначений для надання кредитів на більш тривалий період і в більших розмірах по відношенню до квот, ніж в рамках звичайних кредитних часток [3].

Україна як суб'єкт міжнародних відносин зі своєю ресурсомісткістю та достатньо відсталою в економічному сенсі від розвинутих країн економікою не може знову залишитися на узбіччі світової перебудови та законотворчо має забезпечити формування власної нової політики сталого розвитку, орієнтованої на

технологічне відновлення виробництв, зміну структури економіки та підвищення рівня матеріальних і соціальних стандартів власного населення, але, на жаль, не без допомоги зовнішнього займу [4, с. 45].

Україна як повноправний член МВФ здійснює щорічні консультації про стан валютного врегулювання за статтею IV Статуту МВФ, впровадження статистичних і фінансових стандартів та отримання технічної допомоги. Реалізація Україною програм з Міжнародним валютним фондом є одним з важливих факторів формування її інвестиційного клімату, зростання довіри до макрофінансової стабільності економіки; уряд налаштований і надалі співпрацювати з Міжнародним валютним фондом.

За даними Міністерства фінансів прямий державний борг за підсумками серпня 2012 р. склав 62,2 млрд. дол., що становить 39% від ВВП країни, в тому числі зовнішній – 13,2% ВВП, внутрішній – 12,8% при пороговому значенні у 60%. Тому виникає необхідність подальшого пошуку вирішення проблеми щодо скорочення зовнішнього заборгованості України.

У нинішній ситуації Україна цілком може говорити з кредиторами про компроміс. Адже на цей момент розмір державного боргу країни далекий до критичної позначки. У Мінфіні прогнозували, що сукупний держборг України у 2012 р. складе 36% ВВП. Тоді як, за прогнозами Єврокомісії, держборг Греції за підсумками минулого року досягнув 198,3% ВВП, Італії – 120,5 ВВП, Іспанії – 85,3% ВВП. За підсумками року національний продукт продемонструє мінімальний приріст, що дозволяє країні не тільки гарантувати стабільність обслуговування державного боргу, але і поступово звільнитися від кредитної залежності [5, с. 65].

На рис. 1 наведено графік погашення Україною кредиту «стенд-бай» від МВФ.

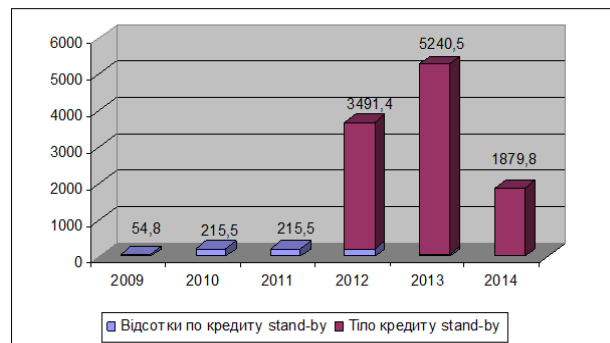

Рис. 1. Графік погашення Україною кредиту «стенд-бай» від МВФ*

*Джерело: за даними офіційного сайту МВФ [6]

Разом з тим Україна досі дуже залежна від зовнішньої допомоги для вирішення проблем платіжного балансу. МВФ надає Україні довгострокові, порівняно дешеві кредити, які сприяють вирішенню проблем платіжного балансу, з вимогою виконання деяких умов. Але Україна не виконує всі вимоги МВФ, що обумовлює затримання подальшого кредитування.

Зазначимо, що не слід очікувати стрімкого зростання банківського кредитування в Україні. Адже цьому перешкоджатиме ряд чинників. А саме:

- відносно високий рівень ризиків банків: валютного і кредитного – через значну доларизацію активів банківської системи; операційних і регуляторних – через політичну нестабільність та мінливе

нормативно-правове середовище; ліквідності – через переважання короткострокових пасивів у структурі ресурсної бази і збереження ризиків її відтоку, обмежених можливостей рефінансування зовнішніх запозичень;

- збереження великої частки неробочих активів через відкладені кредитні ризики за реструктуризації банками проблемної заборгованості;

- збереження низького рівня довіри внутрішніх і зовнішніх інвесторів та кредиторів до банківської системи, що обмежить можливості залучати додаткові фінансові ресурси на внутрішньому та зовнішньому ринках капіталу;

- низький рівень фінансування іноземними групами своїх дочірніх українських банків через високі кредитні і девальваційні ризики, а також через проблеми з ліквідністю самих материнських груп.

Відповідно до вище зазначених даних визначимо обсяги кредитування банківською системою України суб'єктів господарювання (табл. 1).

Як видно з таблиці 1, кредити надані суб'єктам господарювання становлять основну частину кредитного портфеля банківської системи України (74,3% у 2012р.), що говорить про значний вклад у розвиток національної економіки даного сектору кредитування.

За досліджуваний період в структурі кредитів, наданих суб'єктам господарювання за видами валют, переважала частка кредитів, виданих в національній валюті. Обсяги такого виду кредитів мали тенденцію до постійного збільшення, хоча темпи зростання були нерівномірні. В попередній період частка кредитів наданих в іноземній валюті поступово збільшувалась.

Нами досліджено, що один із напрямків, який успішно розробляється банками для розширення ресурсної бази, – це запозичення коштів на закордонному фінансовому ринку.

Останнім часом банки різних держав поряд з кредитами (позиками), депозитами, векселями почали залучати кошти від нерезидентів в іноземній валюті за допомогою інших форм, наприклад, синдікованих кредитів і кредитних нот двох видів – Credit Linked Notes (CLN) і Loan Participation Notes (LPN).

У перспективі – поява єврооблігацій і Initial public offering (IPO).

Міжнародні синдіковані кредити – кредити, надані кількома кредиторами одному позичальнику. Вони не вимагають обов'язкового отримання рейтингу, хоча наявність рейтингу бажано, оскільки сприяє зниженню процентної ставки і збільшенню кількості кредиторів.

У порівнянні з залученням стандартного двостороннього кредиту всі умови синдікованого кредиту одноманітно для кожного кредитора і дозволяють позичальникові знизити трудовитрати на обслуговування боргу. Сума кредиту не обмежена нормативами і можливостями одного банку, що дозволяє залучати значні грошові кошти. Синдікований кредит, будучи публічним продуктом, дозволяє зміцнити кредитну історію і репутацію як позичальника, так і кредиторів. При необхідності залучення кредитів від нерезидентів в стислі терміни, в порівнянні з кредитними нотами, єврооблігація і IPO, синдіковані кредити можуть стати прийнятними способами запозичення.

Кредитні ноти – форма залучення коштів на відкритому ринку. Випуск здійснюється у формі цінних паперів, емітованих юридичними особами-нерезидентами, виплати по яких безпосередньо залежать від виконання зобов'язань по підлягаючому активу.

CLN (ноти, пов'язані з кредитом) підходять маленьким компаніям, які не бажано розкривати про себе великі обсяги інформації. Компанії керуються при цьому документом під назвою Private Placement Invention, що дозволяє не робити проспекту емісії у разі, якщо число інвесторів не перевищує 100. Для випуску CLN не потрібно одержання кредитного рейтингу та проходження процедури лістингу на фондовій біржі.

LPN (ноти участі в кредиті) частіше використовуються великими компаніями. Їх випускає великий банк, який надає кредит, а покупці нот як би фінансують цей кредит. Випустити LPN складніше, ніж CLN, оскільки потрібна наявність рейтингу, проведення процедури лістингу на одній з європейських бірж, більш серйозні вимоги пред'являються до розкриття інформації, в тому числі через проспект емісії, складений юридичної організацією.

Таблиця 1

Динаміка показників, що характеризують кредити надані суб'єктам господарювання банківською системою України за 2010-2012р

Показник	Рік		
	2010	2011	2012
Кредитний портфель, млрд. грн.	732,8	801,8	815,1
Темпи зростання кредитного портфелю, %	101,3	109,4	148,5
ВВП, млрд. грн.	1082,6	1316,6	1408,9
Темпи зростання ВВП, %	118,5	121,6	107
Співвідношення кредитного портфелю до ВВП, %	67,7	60,9	57,9
Кредити надані суб'єктам господарювання, млрд. грн.	501,0	575,5	605,4
Співвідношення кредитів наданих суб'єктам господарювання до ВВП, %	46,3	43,7	43,0
Кредити надані в національній валюті, млрд. грн.	310,9	369,8	393,1
Кредити надані в іноземній валюті, млрд. грн.	190,0	205,8	212,2
Довгострокові кредити, млрд. грн.	292,8	324,2	308,9
Короткострокові кредити, млрд. грн.	208,2	251,3	296,5
Кредити надані на поточну діяльність, млрд. грн.	415,7	484,2	516,3
Кредити надані в інвестиційну діяльність, млрд. грн.	71,6	81,0	81,6
Процентні ставки за кредити надані суб'єктам господарювання, %	14,6	14,3	16
в т.ч. процентні ставки за кредити надані в національній валюті, %	15,7	16	18,4
процентні ставки за кредити надані в іноземній валюті, %	10,5	9,2	9,3

* Джерело: розраховано автором на основі статистичних матеріалів

Єврооблігації – різновид цінних паперів у вигляді купонних облігацій, що випускаються емітентом з метою отримання довгострокової позики на міжнародному ринку. Як правило, вартість ресурсів за допомогою випуску облігацій трохи нижче, ніж у синдікованих кредитів і кредитних нот. Обов'язково наявність рейтингу і проходження лістингу на одній з європейських бірж (зазвичай Лондонська або Люксембурзька).

IPO (Initial public offering) – первинне публічне розміщення акцій на біржі дозволяє підприємству-емітенту збільшити статутний капітал і залучити додаткові ресурси для розвитку, які не потрібно буде повертати з відсотками, як у випадку з кредитами чи облігаціями. Отримання компанією статусу «публічною» підвищує її прозорість, тому що перш ніж вийти на ринок IPO, підприємству необхідно скласти звітність за міжнародними стандартами. Також зміцнюється імідж і розширюється коло кредиторів, поліпшуються відносини з клієнтами і контрагентами.

Випуск акцій дозволяє привернути увагу до компанії, що також посилює її конкурентні позиції. У IPO зацікавлені не тільки акціонери, але і держава, оскільки залучення додаткових інвестицій посилює економіку.

Слід зазначити, що використання нових фінансових інструментів при залученні коштів нерезидентів багато в чому визначалося наявністю рейтингу у банків, а також складанням ними звітності за міжнародними стандартами. Ці банки в основному і працювали на міжнародному фінансовому ринку в частині залучення коштів за допомогою використання нових фінансових інструментів.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, результати проведеного наукового дослідження свідчать про те, що міжнародний кредит забезпечує безперервність міжнародних валютних і розрахункових операцій, які обслуговують зовнішньоекономічні зв'язки. Тим самим він допомагає підтримувати в рівноважному стані платіжні баланси країн за рахунок надходження іноземних капіталів при дефіциті власних коштів. На кінець, суттєве позитивне значення міжнародного кредиту полягає в тому, що шляхом сприяння розвитку міжнародного виробництва і обміну він прискорює процес інтернаціоналізації виробництва й обміну. Дякуючи міжнародному кредиту, укріплюються зовнішньоекономічні зв'язки більшості країн світу.

Разом з позитивними підсумками розвитку міжнародного кредиту супроводжується і деякими негативними наслідками. По-перше, кредит поглиблює диспропорції, які вже є в економіці країн, куди він спрямовується. Кредит здатний сприяти нерівномірному розширенню виробництва в найбільш прибуткових галузях і поглиблювати прірву між ними та тими галузями, в які він не залучається. По-друге, міжнародний кредит служить економічною основою для викачування коштів із країн-позичальників. Ці країни втрачають значну частину доходів від перекачування процентів і дивідендів за кордон. Щорічні платежі по поверненню позик з процентами негативно впливають на зростання нагромаджень країн-імпортерів і погіршують їхній економічний стан, зокрема поглиблюється невідношення платіжних балансів. Ще більше погіршується економічний стан країн-позичальників у тих випадках, коли отриманий ними кредит використовується неефективно чи взагалі використовується не за призначенням.

Промислово розвинуті країни дуже часто вико-

ристовують міжнародний кредит з метою створення вигідної для себе економічної й політичної ситуації в країнах-імпортерах. Якщо останні стають на шлях непокори, то кредитори проводять їхню кредитну дискримінацію чи блокаду. Ці дії виражаються в тому, що по відношенню до непокірних клієнтів промислово розвинуті країни встановлюють в порівнянні з іншими позичальниками гірші умови отримання, використання чи погашення міжнародного кредиту.

Серед методів кредитної дискримінації застосовуються наступні: обмеження обсягів кредиту; скорочення всього терміну чи пільгового періоду; підвищення процентних ставок, комісійних премій і зборів; вимоги додаткового забезпечення; раптове призупинення використання кредиту чи скорочення його суми; пред'явлення вимог економічного чи політичного характеру. Варто зауважити, що зростання світового ринку позичкових капіталів суттєво впливає на всю систему міжнародних економічних відносин і на стан їхніх багаточисленних суб'єктів. Так, у випадку розвитку кризових явищ в економіці великих учасників світогосподарських зв'язків світова кредитна система сама зазнає серйозних випробувань, і це поглиблює кризові явища у світовій економіці.

Зовнішні фінансові джерела потрібно розглядати з точки зору їх обсягу і з позицій ефективності використання. При неефективному використанні ресурсів потреба у їх кількості стає необмеженою. Це обумовлює необхідність встановлення межі залучення кредитів. Ключові питання подальшого залучення зовнішніх фінансових ресурсів необхідно вирішувати, перш за все, з позицій ефективного їх використання для економічного розвитку країни [9, с. 185].

Зростання державного боргу призводить до збільшення витрат на його обслуговування. Управління державним боргом має бути спрямоване на збільшення терміну погашення заборгованості та скорочення витрат на обслуговування боргу, для цього в загальному обсязі державних зобов'язань довгострокові зобов'язання повинні займати домінуюче місце.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бечко П.К. Роль кредитного ринку в системі кредитування / П.К. Бечко, О.В. Демченко // *АгроСвіт*. – 2012. – № 19. – № 6. – С. 23–27.
2. Шперун Х.В. Міжнародний валютний фонд як інституційна основа світової фінансової системи / Х.В. Шперун // *Наше право*. – 2011. – № 1. – С. 168–172.
3. Бюлетень Національного банку України. – 2013. – № 02/2013 (239). – 189 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58127. <http://economics.unian.net/rus/detail/110606>.
4. Сайкевич М.І. Вплив міжнародного кредитування на перспективи розвитку економіки України / М.І. Сайкевич, Л.Є. Лебединець // *Актуальні проблеми економіки*. – 2010. – № 6 (96). – С. 43–48.
5. Скищенко В.Д. Оздоровлення фінансово-кредитної системи в Україні – шлях до стабільного розвитку економіки / В.Д. Скищенко // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2011. – № 12. – С. 61–68.
6. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org>.
7. Колосова В.П. Міжнародні фінансові інституції в умовах фінансової глобалізації / В.П. Колосова // *Дослідження міжнародної економіки: збірник наукових праць*. Вип. 1 (66). – Київ : ICSEB, 2011. – С. 238–246.
8. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
9. Пікалов В.Л. Світова економіка в умовах прискорення глобалізації крізь призму геополітики / В.Л. Пікалов // *Академічний огляд: Економіка та підприємництво*. – 2012. – Вип. 2 (37). – С. 182–189.